

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

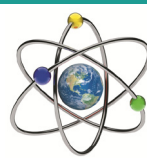

№10(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 358 sahifa,
2-oktyabr, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №136361

MUNDARIJA

Raqamli oliy ta'lim boshqaruvida kommunikativ kreativlikni rivojlantirishning tashkiliy pedagogik mexanizmi	10
<i>Mamatova Xilola Muxiddinovna</i>	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanishning ijobiy va salbiy jihatlari: tizimli tahlil va strategik yondashuvlar	14
<i>Zamira Nishanova</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda muloqot va ijodiy faoliyat orqali o'zini namoyon etish ko'nikmalarini shakllantirish	17
<i>Abdug'afforova Navbahoroy Botirjon qizi</i>	
Raqamli sivilizatsiya davrida oliy ta'limda axborot-analitik kompetensiyani shakllantirishning nazariy-pedagogik asoslari	22
<i>Oybek Davlatov</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda o'yin texnologiyalarining ahamiyati	27
<i>Bekmuhammedova Muhliisa Abdusattarovna</i>	
Jaloliddin Rumiy asarlarida komil inson va shaxsiy kamolot masalalari	33
<i>Qodirova Madina Odiljon qizi</i>	
Interfaol ta'lim texnologiyalari asosida o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	37
<i>Ergasheva Shaxnoza Baxtiyor qizi</i>	
Rhythmic Gymnastics: a Harmony of Art and Sport	42
<i>Hurshida Murzoyeva</i>	
Sport to'garaklari mashg'ulotlarining talaba-yoshlar jismoniy rivojlanishiga ta'siri	46
<i>Jabborova Sevara Asroqul qizi</i>	
Inklyuziv ta'lim sub'yektlari hamkorligini boshqarishning innovatsion pedagogik mexanizmlari	51
<i>Kuranboyeva Ozoda Xakimovna</i>	
Maktabdan tashqari ta'lim muhitining o'quvchilar ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ta'sir etuvchi pedagogik omillari	57
<i>Mexriniso Nosirova</i>	
Yangi O'zbekistonda maktabgacha va maktab ta'limi tizimi uchun zamonaviy pedagog kadrlar tayyorlashning rivojlanish istiqbollari	61
<i>Sodiqova Yulduzxon Maxamat qizi</i>	
Integrating Culture in Language Teaching and Developing Intercultural Tolerance: Pedagogical Approaches and Classroom Implications	65
<i>Tairova Ruzakhon Umidbek qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida darsga ijobiy munosabatlarni shakllantirish va rivojlantirish texnologiyalari	71
<i>Tursunbayeva Yulduz</i>	
Sun'iy intellekt asosidagi adaptiv ta'lim muhitining pedagogik-psixologik nazariy asoslari	75
<i>Xakimov Utkirbek Ilhomjon o'g'li</i>	
O'zbek xalq cholg'ulari orkestri ijrochiligi san'atining rivojlanish tarixi va uning pedagogik ta'limdagi o'rni ...	79
<i>Miskinova Sabina Ziyadxon qizi</i>	
Преодоление узбекско-русской лингвокультурной интерференции при текstopорождении студентов-филологов: методический аспект	85
<i>Тахирова Маъсуда Абдужаббор кизи</i>	
Инновационные методы преподавания русского языка в вузах Узбекистана: развитие коммуникативной и речевой компетенции учащихся	91
<i>Шокаримова Камола Абдуллаевна</i>	

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida yumshoq ko'nikmalarni shakllantirishning nazariy-metodologik asoslari....	98
<i>Yakubjonov Xasan Qahramonovich</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ilmiy-ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari	103
<i>Umarov Xusniddin Egamboyevich</i>	
Sport maktabi o'quvchilarida yengil atletika intervalli mashg'ulotlari yordamida chidamlilikni oshirish	107
<i>Shuxrat Xudoyberdiyev Mamayusupovich, Abduqahhorov Nuriddin Xabibulloyevich</i>	
O'zbek va jahon adabiyoti matnlarini qiyosiy tahlil qilishda sun'iy intellekt va kompyuter lingvistikasining o'rni	112
<i>Sodikova Makhliyo</i>	
Milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan harbiy tarbiya metodlari	117
<i>A'zamov Inom Salimjonovich</i>	
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining inklyuziv ta'lim sharoitida o'quvchilar bilan ishlashda STEAM yondashuvidan foydalanish metodikasini takomillashtirish	121
<i>Abidjanova Vasila To'likinovna</i>	
Kommunikativ topshiriqlar asosida ingliz tilida gapirish ko'nikmasini rivojlantirishning metodik imkoniyatlari	129
<i>Prenova Gulsara Barlikbayevna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik nutqiy kompetentligini rivojlantirishning nazariy asoslari	134
<i>Meyliqulova Manzura Abdullayevna</i>	
Kasbiy ta'lim sifatini boshqarishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish	138
<i>Ne'matova Zarina Furqat qizi</i>	
Kimyoning asosiy tushuncha va qonunlarini aksiomatik asosda talqin qilishning ilmiy-pedagogik ahamiyati	141
<i>Kamolova Nargiza Ibragimovna</i>	
Моделирование процесса формирования патриотизма у курсантов на основе культурного наследия казахской и узбекской интеллигенции	147
<i>Малдыбаев Куандик Бекбауович</i>	
Bo'lajak tarjimonlarda mumtoz asarlardagi leksik-frazeologik birliklarni tarjima qilish kompetensiyasini shakllantirish ("Firdavs ul-iqbol" asari misolida)	152
<i>Borasulova Dilnoza Dilmurodjon qizi</i>	
WHY I+1 is Not the ZPD: Reassessing Input-Based and Sociocultural Accounts of EFL Development	155
<i>Sattarova Zulxumor Nodirbek kizi</i>	
Лингвометодическая компетенция учителя русского языка: генезис понятия и структура в современной педагогической науке	159
<i>Икрамова Мунира Маруфжановна</i>	
Kasbiy axloq va pedagogik madaniyat masalasini tadqiq etishda ilmiy tadqiqot metodlarining o'rni va vazifalari	163
<i>Kazakov Shavkat Norqobilovich</i>	
Kichik maktab yoshidagi bolalar nutq faoliyatida ijtimoiy muhitning psixologik roli	168
<i>Shadiyev Feruz Djaxonovich</i>	
Intellektida nuqsoni bo'lgan kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning so'z boyligini boyitishda o'yin texnologiyasidan foydalanish	173
<i>Xolmuxamedova Zilola Azimovna</i>	
PIRLS xalqaro baholash dasturida matn bilan ishlashning asosiy turlari va ularni boshlang'ich ta'limda qo'llash metodikasi	178
<i>Yusupova Gulshiraxan Zinatdinovna</i>	
Ona tili ta'limida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish orqali o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish	183
<i>Toshmatova Yulduz Olloqulovna</i>	
Kompetentlikka asoslangan ta'limda pedagogning kasbiy madaniyatining o'rni	190
<i>Xojamov Ilhomjon Rahmonaliyevich</i>	

Boshlang'ich ta'limda darslik va o'quv lug'atlari integratsiyasi asosida o'quvchilarning lingvistik-kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	195
Ergasheva Tuyg'unoy Shavkatjon qizi	
Bo'lajak musiqa ta'limi o'qituvchilarining raqamli-pedagogik kompetensiyasini rivojlantirishning integrativ-metodik modelini takomillashtirish	201
Ataboyeva Muxlisa Azimjon qizi	
Raqamli ta'lim nazariyasi va metodikasi asosida oliy ta'lim pedagoglarining kasbiy faoliyatini takomillashtirish.....	209
Choriyeva Lobar Fayzullo qizi, Safarov Azamat Rasul o'g'li	
Inklyuziv ta'limda o'quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlash va ularga mos pedagogik yondashuvlarni tashkil etish	214
Avazova Ozoda Ashurali qizi	
Integrativ yondashuv asosida talabalarining kreativ faoliyatini rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari ...	219
Abdusabirova Laylo Azizjon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining imloviy savodxonligini oshirish usullari	224
Ashurova Zilolaxon Baxodir qizi	
Boshlang'ich ta'limda Jeopardylabs platformasi asosidagi o'yin-topshiriqlarning dars samaradorligidagi ahamiyati.....	229
Atayeva Baxrinisa Abduvaxidovna	
Tasviriy san'at talabalarida perseptiv qobiliyatlarni rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari	233
Bazarova Muyassarxon Maxamadyusubovna	
What Trainee English Teachers Notice in AI-Generated Assessment Tools: Fault Detection in Two Tesol Cohorts	238
Dildora Kdirbayeva	
Zamonaviy didaktik vositalar asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish mexanizmi.....	246
Ergasheva Ma'mura Suyunovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Ilk qadam" milliy o'quv dasturi asosida bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashning pedagogik asoslari.....	250
Ergasheva Umrinisso Komilovna	
Aqli zaif bolalarda kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishning diagnostik mezonlari va ko'rsatkichlari ...	254
Hamraqulova Durdona Dilshod qizi	
Parent Preparation for Meaningful Participation in Inclusive Education.....	258
Muazzam Bakhtierovna Abdurakhmanova	
Oliy ta'limning nofilologik yo'nalishlarida til ta'limi darsliklari mazmunini bosqichma-bosqich loyihalash	262
Muxamedova Muhlisa Avazjon qizi	
Interyer dizayn ta'limida sun'iy intellekt: bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish metodikasi.....	268
Rustamov Kamoliddin Ziyodulla o'g'li	
Differences Between Professional and Amateur Boxing	273
Shuhrat Dilmuradov	
Лингводидактический потенциал интерактивного обучения в развитии речевой компетенции пятиклассников.....	277
Ергашева Эльвира Владимировна	
Теория, метод и профессиональное действие: пути модернизации дисциплины "Методика преподавания родного языка" в педагогическом вузе.....	281
Шоира Баймурадовна Бабаева	
Yozma nutq kompetensiyasini rivojlantirishga yo'naltirilgan kognitiv-grafomotor mashqlar tizimi	285
Rashidova Saida Ravshonbek qizi	
4-sinf o'qish savodxonligi darslarida o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari	289
To'xtaxo'jayeva Shaxnoza Muhammadumar qizi	

Ingiliz tilini o'qitishda formativ baholash tizimini takomillashtirishning pedagogik asoslari	294
<i>Allayarova Muhabbat Xudayarovna</i>	
Pedagogical Conditions for Establishing an Integrative Approach to Developing Students' Didactic Competence	300
<i>Orazova F. O.</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida empatik liderlikka asoslangan boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish	306
<i>Umarova Moxinur Shukuroxunovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining pedagogik faoliyatini metodik loyihalashning zamonaviy holati va mavjud muammolari.....	312
<i>Temirova Shahloxon Xoshimjon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvistik tafakkurni rivojlantirishning kognitiv-lingvodidaktik asoslari	317
<i>Abdullayeva Dilovar Bahrullayevna</i>	
"Avesto" ta'limotida ma'naviy-axloqiy qarashlarning pedagogik xususiyatlari	321
<i>Aliyev Islambek Tursinbayevich, Ibragimova Farangiza Oybekjon qizi</i>	
O'quvchilarda milliy tuyg'ularni shakllantirishning ilmiy – pedagogik asoslari	326
<i>Begmatova Nasiba Safarbayevna</i>	
Fizikadan nostandart va olimpiada masalalarini yechish orqali o'quvchilarning muhandislik kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi.....	330
<i>Jo'rayev Farxod Isroilovich</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda divergent-kasbiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirishda kreativ yondashuvning didaktik imkoniyatlari.....	338
<i>Xolbo'tayeva Dilfuza Usmon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida vaqtni boshqarish kompetensiyalarini shakllantirishda mustaqil ta'lim topshiriqlarining pedagogik imkoniyatlari.....	346
<i>Norova Nargiza Xalmamat qizi</i>	
Katta yoshdagi ayollarda metabolik salomatlikni yaxshilashga yo'naltirilgan sog'lomlashtiruvchi jismoniy mashg'ulotlar metodikasi	350
<i>Ruziyeva Raxima Bobojonovna</i>	

BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARIDA LINGVISTIK TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING KOGNITIV-LINGVODIDAKTIK ASOSLARI

Abdullayeva Dilovar Bahrullayevna
E- mail: abdullayevadilovar2@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvistik tafakkurni rivojlantirishning kognitiv va lingvodidaktik asoslari tahlil qilingan. Lingvistik tafakkur tushunchasi o'quvchining til birliklarini shunchaki yodlab olishi emas, balki ularning ma'nosi, shakli, vazifasi va o'zaro munosabatlarini anglash, til hodisalarini kuzatish, taqqoslash, umumlashtirish, tasniflash hamda nutqiy vaziyatga muvofiq qo'llash qobiliyati sifatida talqin etilgan.

Tadqiqotda kognitiv va kompetensiyaviy yondashuvlar, faoliyatga asoslangan ta'lim hamda lingvodidaktik tamoyillarning o'zaro uyg'unligi asosiy metodologik yo'nalish sifatida belgilangan. Boshlang'ich ta'limda lingvistik tafakkurni rivojlantirishning samarali vositalari sifatida muammoli topshiriqlar, lingvistik modellash, taqqoslash, tasniflash, transformatsion mashqlar, matn tahlili va ijodiy nutqiy faoliyatning didaktik imkoniyatlari yoritilgan. Tadqiqot natijalari lingvistik tafakkurni rivojlantirish ona tili ta'limining nafaqat nazariy, balki kognitiv, kommunikativ va amaliy samaradorligini ham ta'minlashini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: lingvistik tafakkur, kognitiv yondashuv, lingvodidaktika, boshlang'ich ta'lim, lingvistik kompetensiya, metalingvistik ko'nikma, til birliklari, nutqiy faoliyat, lingvistik modellash, ona tili ta'limi.

Abstract: This article analyzes the cognitive and linguodidactic foundations for developing linguistic thinking in primary school students. Linguistic thinking is interpreted not as the mere memorization of language units, but as the ability to understand their meaning, form, functions, and interrelationships; to observe, compare, generalize, and classify linguistic phenomena; and to use language units appropriately in specific communicative situations.

The integration of cognitive and competency-based approaches, activity-based learning, and linguodidactic principles is defined as the main methodological framework of the study. The article examines the didactic potential of problem-based tasks, linguistic modeling, comparison, classification, transformational exercises, text analysis, and creative speech activities as effective means of developing linguistic thinking in primary education. The findings indicate that the development of linguistic thinking contributes not only to the theoretical effectiveness of mother tongue education but also to its cognitive, communicative, and practical effectiveness.

Key words: linguistic thinking, cognitive approach, linguodidactics, primary education, linguistic competence, metalinguistic skills, language units, speech activity, linguistic modeling, mother tongue education.

Аннотация: В статье анализируются когнитивные и лингводидактические основы развития лингвистического мышления учащихся начальных классов. Лингвистическое мышление рассматривается не как простое запоминание учащимися языковых единиц, а как способность осознавать их значение, форму, функции и взаимосвязи, наблюдать, сравнивать, обобщать и классифицировать языковые явления, а также использовать их в соответствии с конкретной речевой ситуацией. В качестве основного методологического направления исследования определена взаимосвязь когнитивного и компетентностного подходов, деятельностного обучения и лингводидактических принципов.

Раскрыты дидактические возможности проблемных заданий, лингвистического моделирования, сравнения, классификации, трансформационных упражнений, анализа текста и творческой речевой деятельности как эффективных средств развития лингвистического мышления в начальном образовании. Результаты исследования показывают, что развитие лингвистического мышления способствует обеспечению не только теоретической, но и когнитивной, коммуникативной и практической эффективности обучения родному языку.

Ключевые слова: лингвистическое мышление, когнитивный подход, лингводидактика, начальное образование, лингвистическая компетенция, металингвистические навыки, языковые единицы, речевая деятельность, лингвистическое моделирование, обучение родному языку.

KIRISH

Boshlang'ich ta'lim shaxsning intellektual, kommunikativ va lingvistik rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda o'quvchida til haqidagi dastlabki ilmiy tasavvurlar shakllanib, tovush, bo'g'in, so'z, so'z birikmasi, gap va matn kabi til birliklarining funksional xususiyatlarini anglash jarayoni boshlanadi. Shu sababli ona tili ta'limining asosiy vazifalaridan biri o'quvchiga grammatik qoidalarni yetkazish bilangina cheklanmay, uning tilni kuzatish, tahlil qilish, mantiqiy bog'lash va ongli qo'llash qobiliyatini rivojlantirishdan iboratdir.

Zamonaviy ta'lim paradigmasida o'quvchining tayyor bilimni qabul qiluvchi subyekt emas, balki bilimni faol ravishda o'zlashtiruvchi va qayta ishlovchi shaxs sifatida qaralishi kognitiv yondashuvning ahamiyatini oshirmoqda. Kognitiv nuqtayi nazardan til inson tafakkuridan ajralgan tizim emas, balki bilimni shakllantirish, saqlash va ifodalash vositalaridan biridir. Shuning uchun ona tili darslarida til birliklarini o'rganish jarayoni o'quvchining idrok, xotira, diqqat, tasavvur, taqqoslash, tahlil va umumlashtirish kabi bilish jarayonlari bilan uzviy bog'lanadi.

O'zbek tilshunosligi va metodikasida ham boshlang'ich ta'limda lingvistik kompetensiyani shakllantirish, bog'lanishli nutqni rivojlantirish, lingvistik tushunchalarni modellashtirish va ona tilini lingvistik asosda o'qitish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, zamonaviy tadqiqotlarda lingvistik modellashtirish o'quvchilarning grammatik bilimlarini tizimlashtirish, mantiqiy va ijodiy fikrlashini rivojlantirish bilan bog'lanmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Lingvistik tafakkur masalasi umumiy tafakkur, til va nutqning o'zaro munosabati bilan bevosita bog'liq.

L.S. Vygotskiy til va tafakkurning rivojlanishini bir-birini taqozo etuvchi psixologik jarayonlar sifatida talqin qiladi. Uning qarashlarida so'z inson tafakkurining shakllanishida muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Bu yondashuv boshlang'ich ta'limda til birliklarini o'rgatish jarayonini o'quvchining fikrlash faoliyatidan ajratib bo'lmasiligini ko'rsatadi.

J. Piagetning kognitiv rivojlanish haqidagi qarashlari ham boshlang'ich yoshdagi bolalarning bilish faoliyatini tushuntirishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu davrda o'quvchi konkret predmet va hodisalar asosida tahlil, taqqoslash, guruhlash va umumlashtirish operatsiyalarini faol egallay boshlaydi.

O'zbek metodik maktabida K. Qosimova va uning hammualliflari tomonidan boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitishning mazmuni, metodlari va mashqlar tizimi keng yoritilgan. S. Matchonov va hammualliflarining tadqiqotlarida esa boshlang'ich ta'limda ona tili va nutqni rivojlantirish masalalari zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida talqin etiladi. Bugungi tadqiqotlarda ham leksik, sintaktik va matn birliklari ustida ishlash o'quvchilarning nutqiy faoliyatini rivojlantirish bilan bog'lanmoqda.

N. Mahmudov, R. Sayfullayeva va boshqa tilshunoslarning o'zbek tilining tizimli xususiyatlariga oid tadqiqotlari boshlang'ich ta'limda til hodisalarining ilmiy mazmunini belgilash uchun nazariy asos bo'la oladi.

Lingvodidaktik nuqtayi nazardan esa tilni o'qitish jarayonida til materiali - o'quvchi tafakkuri - nutqiy faoliyat uchligi muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchi til birligini faqat nomlash yoki qoidani yodlash orqali emas, balki uning qanday hosil bo'lishi, qanday ma'no anglatishi va nutqda qanday vazifa bajarishini anglash orqali chuqurroq o'zlashtiradi.

2026-yilda e'lon qilingan tadqiqotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvistik kompetensiyani rivojlantirish, jumladan, lingvistik modellashtirish, kognitiv va kreativ komponentlarni integratsiyalash masalalari ham ilgari surilgan.

Xorijiy tadqiqotlarda kognitiv lingvistika tamoyillarini til ta'limiga tatbiq etish ham samarali natijalar berayotgani qayd etiladi. 62 empirik tadqiqotni qamrab olgan sistematik tahlilda kognitiv-lingvistik pedagogik yondashuvlarda konseptual metafora, kognitiv grammatika, vizual sxemalar, diagrammalar, juftlik va guruh faoliyatidan foydalanish muhim metodik vositalar sifatida ko'rsatilgan.

Demak, mavjud tadqiqotlar lingvistik kompetensiya, nutqiy faoliyat va lingvistik modellashtirish masalalarini yoritgan bo'lsa-da, lingvistik tafakkurning aynan kognitiv-lingvodidaktik mexanizmlarini yagona tizim sifatida tadqiq etish dolzarb ilmiy-metodik masala bo'lib qolmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda lingvistik tafakkurni rivojlantirish jarayonini o'rganishda quyidagi metodologik yondashuvlardan foydalanish mumkin:

1. **Kognitiv yondashuv.** O'quvchining til hodisalarini idrok etishi, ular o'rtasidagi munosabatlarni anglash va bilimlarni yangi vaziyatga ko'chirish jarayoni tadqiq qilinadi.
2. **Lingvodidaktik yondashuv.** Til birliklarining o'quv materiali sifatidagi xususiyatlari va ularni boshlang'ich yoshdagi o'quvchilarga samarali yetkazish usullari belgilanadi.

3. **Kompetensiyaviy yondashuv.** Lingvistik bilimning amaliy nutqiy faoliyatda qo'llanishiga asosiy e'tibor qaratiladi.
4. **Faoliyatga asoslangan yondashuv.** O'quvchi tayyor qoidani o'zlashtiruvchi emas, balki lingvistik vazifalarni mustaqil bajaruvchi faol subyekt sifatida qaraladi.

Tadqiqot metodlari sifatida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, pedagogik kuzatish, qiyoslash, tasniflash, lingvistik modellashtirish, pedagogik tajriba, diagnostik topshiriqlar va natijalarni sifat hamda miqdor jihatdan tahlil qilish usullaridan foydalanish mumkin.

Lingvistik tafakkur rivoji, avvalo, o'quvchining "tilni bilish"dan "til haqida fikrlash"ga o'tishi bilan belgilanadi. Masalan, o'quvchi "ot - pre. met nomini bildiruvchi so'z" degan qoidani yod olishi mumkin. Biroq lingvistik tafakkur shakllangan o'quvchi otlarning qanday ma'no guruhlariga ajralishini, gapdagi vazifasini, boshqa so'zlar bilan qanday munosabatga kirishishini va konkret kontekstda nima sababdan aynan shu birlik tanlanganini izohlashga harakat qiladi.

Shu nuqtayi nazardan, boshlang'ich ta'limda mashqlarni faqat reproduktiv xarakterda tashkil etish yetarli emas. "So'z turkumini toping", "qo'shimchani belgilang", "gapni ko'chiring" kabi mashqlar bilan bir qatorda "Nima uchun?", "Qanday farq bor?", "Agar bu so'z o'rniga boshqa birlik qo'llansa, ma'no qanday o'zgaradi?", "Ushbu so'zlarni qanday guruhlariga ajratish mumkin?" kabi kognitiv topshiriqlar ham berilishi lozim.

Masalan:

Olma, nok, shaftoli, sabzi, bodring.

Oddiy topshiriqda o'quvchi so'zlarni o'qishi yoki yozishi mumkin. Kognitiv-lingvodidaktik topshiriqda esa:

- so'zlarni ma'no asosida guruhlash;
- guruhlarning umumiy nomini aniqlash;
- guruhlar o'rtasidagi farqni izohlash;
- har bir guruhdan foydalanib gap tuzish;
- so'zlardan birini almashtirib, gap mazmunidagi o'zgarishni aniqlash

talab qilinadi.

Bunday mashqlar o'quvchining analiz → taqqoslash → umumlashtirish → tasniflash → nutqda qo'llash kognitiv zanjirini faollashtiradi.

Lingvistik modellashtirish ham shu jarayonda muhim vosita hisoblanadi. Masalan, "Ot + sifat + fe'l" modelini berib, o'quvchidan shu model asosida turli gaplar yaratish talab qilinishi mumkin. Zamonaviy tadqiqotlarda ham lingvistik modellashtirishning grammatik bilimlarni tizimlashtirish va mantiqiy-kreativ fikrlashni rivojlantirishdagi imkoniyatlari qayd etilgan.

Lingvistik tafakkurning rivojlanishida matn alohida ahamiyatga ega. Chunki alohida so'z yoki gapni o'rganish til tizimining ma'lum qismini anglashga xizmat qilsa, matn o'quvchiga til birliklarining real kommunikativ vazifasini ko'rsatadi. Shuning uchun boshlang'ich ona tili ta'limida leksik, grammatik va sintaktik topshiriqlarni matn bilan integratsiyalash maqsadga muvofiq.

Bunda "til birligi → ma'no → vazifa → kontekst → nutqiy qo'llanish" ketma-ketligi lingvodidaktik jihatdan samarali model sifatida qaralishi mumkin.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqotning nazariy tahlili asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvistik tafakkurni rivojlantirish uchun quyidagi metodik natijalar belgilandi:

1. Lingvistik tafakkur til birliklarini bilishdan ko'ra kengroq hodisa bo'lib, ularni anglash, tahlil qilish, taqqoslash, tasniflash va nutqda ongli qo'llashni qamrab oladi.
2. Lingvistik tafakkurni rivojlantirishda kognitiv va lingvodidaktik yondashuvlarning integratsiyasi samarali metodik asos yaratadi.
3. O'quvchining lingvistik tafakkurini shakllantirish uchun topshiriqlar oddiydan murakkabga, reproduktivdan produktiv va kreativ faoliyatga qarab bosqichma-bosqich murakkablashtirilishi lozim.
4. Lingvistik modellashtirish, taqqoslash, tasniflash, muammoli vaziyat yaratish va transformatsion mashqlar lingvistik tafakkurning analitik komponentini rivojlantirishga xizmat qiladi.

5. Matn asosidagi topshiriqlar lingvistik bilimlarni kommunikativ faoliyat bilan bog'lash imkonini beradi. Boshlang'ich ona tili ta'limida leksik va sintaktik birliklar ustida ishlashning bog'lanishli nutq bilan integratsiyasi ham zamonaviy tadqiqotlarda alohida qayd etilmoqda.
6. Lingvistik tafakkurni baholashda faqat grammatik qoidani qayta aytib berish emas, balki izohlash, sababni asoslash, qiyoslash, yangi misol yaratish va bilimni yangi vaziyatga ko'chirish mezonlari ham hisobga olinishi kerak.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvistik tafakkurni rivojlantirish zamonaviy ona tili ta'limining muhim kognitiv-lingvodidaktik yo'nalishlaridan biridir. Lingvistik tafakkur o'quvchining til birliklari haqidagi bilimlari bilan cheklanmay, ushbu birliklarni anglash, ular o'rtasidagi munosabatlarni aniqlash, lingvistik hodisalarni tahlil qilish, umumlashtirish va nutqiy vaziyatga mos ravishda qo'llash qobiliyatini ham qamrab oladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich ta'limda kognitiv yondashuvni lingvodidaktik tamoyillar bilan uyg'unlashtirish o'quvchilarning nafaqat lingvistik kompetensiyasini, balki mantiqiy, analitik va kreativ fikrlashini ham rivojlantirish imkonini beradi. Bunda lingvistik modellashtirish, muammoli topshiriqlar, taqqoslash, tasniflash, transformatsiya va matn asosidagi mashqlar samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Shuningdek, lingvistik tafakkurni rivojlantirish jarayonida "bilish - anglash - tahlil qilish - taqqoslash - umumlashtirish - qo'llash - ijodiy nutq yaratish" tamoyili izchil ta'minlanishi maqsadga muvofiq. Bu esa boshlang'ich ta'limda ona tili darslarini faqat grammatik bilim beruvchi mashg'ulotdan o'quvchining tafakkuri va kommunikativ kompetensiyasini rivojlantiruvchi kognitiv jarayonga aylantirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Vygotsky L.S. Thought and Language. - Cambridge: MIT Press, 1986.
2. Piaget J. The Language and Thought of the Child. - London: Routledge, 2002.
3. Qosimova K., Matchonov S., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o'qitish metodikasi. - Toshkent: Bayoz, 2022.
4. Qosimova K. va boshq. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. - Toshkent: O'qituvchi, 2009.
5. Mahmudov N. Ona tili o'qitish metodikasi. - Toshkent: O'qituvchi, 2018.
6. Sayfullayeva R., Mengliyev B., Boqiyeva G., Qurbonova M., Yunusova Z., Abuzalova M. Hozirgi o'zbek adabiy tili. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
7. G'ulomov A. Ona tili o'qitish prinsiplari va metodlari. - Toshkent: O'qituvchi, 1992.
8. Yo'ldoshev J.G', Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. - Toshkent: O'qituvchi, 2004.
9. Tajbenova S.S. Ona tili darslarida o'quvchilarning lingvistik kompetensiyasini shakllantirish metodikasi: Pedagogika fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. - Nukus, 2025.
10. Reyembayeva A.P. Boshlang'ich sinf ona tili ta'limida bog'lanishli nutqni rivojlantirishning lingvistik asoslari // Science and Society. - 2026. - №5-3. - B. 50-52.
11. Rizayeva M. Boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida lingvistik tushunchalarni modellashtirish metodikasi // Наука и инновация. - 2024. - B. 69-71.
12. Jurabayeva Z.Z. Boshlang'ich sinf ona tili darslarida lingvistik modellashtirish malakasini rivojlantirishning takomillashtirilgan modeli // Ta'lim va taraqqiyot. - 2026. - №4.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №10(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.